

Yeniden 'gölgeler ve hayal şehrinde'

● Oryantalist bakışla Doğuyu anlamaya çalışanlara karşı tarihsel ve tarafsız bilgiler vermenin romanın temel sorunsalı olduğunu söyleyebiliriz. Bunun en uygun aracı da aksansız Fransızcası ile Fuat olmuştur.

DENİZ DALYAN

Murat Gülsoy'un Can Yayınları'ndan çıkan **Gölgeler ve Hayaller Şehrinde** adlı son romanında, genç bir avukat, 1968'de, Sahafkar Çarşısı'nda, Fransızca mektuplardan oluşan bir defter buluyor ve okuru 1908'e, II. Meşrutiyet yıllarına götüren bu mektupları Türkçeye çeviriyor. Avukatın notları üzerine bir yazarın notları da eklenince, tarihten ve mitolojiden beslenen, iç içe geçmiş üç metni aynı kurguda okuyoruz.

II. Meşrutiyet, Abdülhamit'in otuz üç yıl süren diktatörlüğünün sonu olacak; sürgünler, jurnallemeler, gazete kapatmalar, sansürçülük, padişahın sınırsız yetkisi tarihe karışacak; Osmanlı anayasal sisteme geçme yolunda ikinci esashi adımı atacaktır. Fuat Chausson, *L'illustration* gazetesi patronu Mösyo Girard tarafından bu gelişmeleri izlemek üzere Fransa'dan İstanbul'a gönderilir. Fotoğrafçı Marcel ile, Marsilya'dan hareket eden Senegal gemisiyle yola çıkarlar çünkü bu gemide sürgünde ölen babası Damat Mahmut Paşa'nın cenazesini İstanbul'a getiren Prens Sabahattin vardır. Damat Mahmut Paşa, Abdülhamit'in kız kardeşinin eşi olsa da, baskıcı iktidara karşı durmuş büyük bir kahraman olarak görülür. Sabahattin Bey, Sultan Hamit'in yetkileri kısıtlanırsa bile hâlâ tahtta olduğunu, meselelerin aslında onun gidip kalması olmadığını, bir despotun yerinin yenisiyle doldurulabileceğini, önemli olanın milletçe "başına bir güç isteme" acizliğinden kurtulmak olduğunu düşünür, Anglosaksonları öven adem-i merkeziyetçi görüşlerini Fuat'a aktarır.

İttihat ve Terakki Fırkası ise Prens Sabahattin'i desteklemektedir.

Bir materyalistin oğlu

Fuat Chausson'un, annesi Fransız, babası Türk'tür. Kendisini "Tanrı inancından nasibini almamış bir adam" olarak tanımlarken, babasının da bir materyalist olduğunu öğrenecektir. Melezdir; hem Doğuludur, hem Batılı. Yarı yarıya barbar kanı taşıdığını düşünür. Hatta "Damarlarımda dolaşan Türk kanının beni kadim zamanların barbarlarına bağladığımı hissediyor, bu hislerden hem korku hem de -evet itiraf ediyorum- biraz gurur duyuyordum. Okulda çelimsiz kollarıma bakıp alay eden büyük çocuklara karşı içimde patlayan ani öfke çağlayanlarının kaynağında hep babam olduğunu düşünürdüm." der.

Romanın başında Türk olduğunu kimseye söylemediği halde gemide Osmanlı hakkında yalan yanlış bilgileri ballandırarak anlatan ressam Pierre de Bouise'ye öfkelenip herkese kimliğini açıklayarak çocukluğu İstanbul'da geçmiş biri olarak gerçekleri anlatmaya çalışır. Oryantalist bakışla Doğuyu anlamaya çalışanlara karşı tarihsel ve tarafsız bilgiler vermenin romanın temel sorunsalı olduğunu söyleyebiliriz. Bunun en uygun aracı da aksansız Fransızcası ile Fuat olmuştur.

Annesi Marie İstanbul'a gelen tiyatrolardan birinde oyuncudur; ablası Feride'ye hamile kalınca, babası ona Kuzguncuk'ta bir ev açar. Fuat'ın o doğmadan ölen babası Türk düşünce hayatının önemli isimlerinden biri, ünlü bir gazeteci çıkacaktır. Tanzimat romanının başlıca temalarından olan babasızlık, Fuat'ın duygularını derinden etkilemiştir. Devletin başını, otoriteyi, değerler bütünü temsil eden babanın yokluğu, toplumsal yaşamı da aynı ölçüde etkiler. Fuat'ın dokuz yaşından hayal meyal hatırladığı ve Fransa'ya dönmelerinde etkili olan, 1896 yılında yaşanan Ermeni Olayları sırasında tanık olduğu trajik sahneler; hem kendisinin hem devletin başında olaylara dur diyecek bir otorite olmamasına işaret etmektedir. Doğulu toplumun "Kim her şeyi kendi yerinde düşünün kudretli

bir babası olsun istemez ki..." anlayışına karşı, babanın ölümünün getirdiği özgürlük çatıştırılır.

Fuat'ın mektupları yakın arkadaşası Alex'e yazılmıştır. Alex ünlü bir ressam olan Georgette Valané'nin oğludur. Georgette Valané herhangi bir kadın değildir; anneliği de bir o kadar farklıdır. Gücü, baskınlığı Alex'e zarar verir. Oğlunun modellerinden biriyle aşk yaşamasını kabul edemez, onları ayırmaya çalışır. Fuat'ın tiyatrocusu annesi, bir metres ve sonra Fransız Victor'un hizmetkârı olarak; Alex'in annesi hasta oğlunu sevdiği kadından ayrıran bir kalpsiz olarak kusurludur ancak kitabın erkek kişileri de en az bu kadınlar kadar kusurludur.

Alex de babasını kaybetmiştir. İyi eğitilmiş ve güçlü olsa da fiziksel olarak zayıftır, neredeyse tüm yazışma boyunca akciğerlerinde ki hastalık yüzünden hastanede yatmaktadır. Romanın merkez kişisidir çünkü anlatı, bir Batılıya yinisiyle kötüsüyle Doğunun gizemini aktarmak, önyargıları yıkmak için şekillenmiştir. Örneğin giyim kuşam bakımından Fuat'ın gözlemleri Batının algısından çok farklıdır. Oryantalist ressamların çizimlerdeki renkli çarşafın, feracelerin yerini daha modern ve koyu renkli giysilerin aldığı, Müslüman kadınla Hıristiyan kadını ayırmanın iyice zorlaştığını söyler. Çok eşlilik konusunda da önyargıların aksine tek eşli bir yaşamın sürdürdüğünü vurgular.

İstanbul sevdası

Romanın diğer önemli kişisi de otuz yaşındaki gösterişli ve zengin İngiliz Charles'tır. Fotoğrafçı Marcel ile Fuat'ın maddi sorunlarını çözen Charles, bir İstanbul aşığısıdır. Şehrin fethedilemez olduğunu düşünür. Konstantin'in

Gölgeler ve Hayaller Şehrinde

Murat Gülsoy

Can Yayınları, 2014, 304 sayfa

de Fatih Mehmet'in de fethedildiğini... "Böylesi kadim toprakları fethettiğini sanan bir barbar, bir süre sonra hayretle fark eder ki artık o istilacı bir barbar değildir. Kendisinde daha önce hiç bilmediği hususiyetler, şaşırtıcı fikirler, garip bir zihin açıklığı keşfeder. Zapt ettiğini zannettiği şehir asıl onu ele geçirmiştir." diyerek şehre duyduğu hayranlığı anlatır. Charles ve kuzeni Evelyn aracılığıyla dinlediğimiz tanıdık mitoloji öyküleri bu toprakların kültürünün vazgeçilmez öğeleri olarak anlatıldıkları yerini alır. Ve Fuat "İstanbul büyüklüğü bir şehir Alex. Daha önceden de biliyordum ama şimdi iyiden iyiyeye ikna oldum. Bunca insanın sokaklarından kaynakarak aktığı başka bir şehir bulmak ne zordur." diyerek şehri Paris'le karşılaştırır ve İstanbul'un; zamanın, aklın ve hayalin ötesinde olduğunu söyler.

Fuat'ın 'mai'si de siyaha dönecek mi?

Büyük ümitlerle geldiği İstanbul'da, aşka ve gazeteciliğe dair hayalleri yıkılıp, geçmişine, ailesine, parçalarına, köklerine yönelişli mutluluğa yaklaşmasını sağlayacak mı? Osmanlı'da demokrasi yolunda atılan adımların sonu gelecek mi?

20 Ekim 1908 tarihli mektubunda iktisadi buhran, tersane işçileri ile tren yolu çalışanları grevi vardır ki Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi, Girit'in Yunanistan'a katılması

kararı gibi olaylara da tanıklık eder ve bunları Alex'e yazar. Osmanlı aydınlanması bu karmaşanın içinde yitip gitmektedir.

Çobansız sürü olmaz (mı?)

Yıldız'ın Baykuşu diye anılan Abdülhamit'in yetkilerini paylaşmasından huzursuzlananlar; Müslüman kadın evinden çıkmamalı, meyhaneler kapanmalı, resim çekilmemeli, tiyatro yasaklanmalı diye ayaklanıp saraya kadar yürürler. "Padişahım çoban isteriz, çobansız sürü olmaz!" diye bağırırlar. Arkasından da karakolu basıp bir Rum genci linç etmeye çalışırlar. Onları durdurmak için ne asker ne polis hareketi geçer.

Yazar can alıcı cümlesini burada söyler ki acaba zaman mı durmuştu diye düşündürür okuyucusunu:

"Başına çoban isteyenlerle hürriyet için canını tehlikeye atanlar aynı şehirde yaşıyor!"

Hırsızlığa, yoksulluğa, katliamlara karşı sokağa çıkanlarla, olanlara kulağını tıkayanlar aynı zaman diliminde mi yaşıyor hâlâ?